

Раённая дзіцячая бібліятэка імя У. Дубоўкі
ДУК “Пастаўская цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма”

Па мясцінах Дубоўкі

Веласпрынт

Сяменас Л.Ф.,
бібліятэкар

2020

Мэта: Абудзіць у дзяцей гонар за свайго паэта-земляка, пашырыць веды школьнікаў аб жыцці і творчасці У. Дубоўкі, выхоўваць патрыятычныя пачуцці і любоў да роднай мовы на яркім прыкладзе нашага пісьменніка.

Чытацкае прызначэнне: Для старэйшага і сярэдняга школьнага ўзросту.

Месца і дата правядзення: Пастаўская дзіцячая бібліятэка імя У. Дубоўкі і родныя мясціны паэта (вёскі Манькавічы, Агароднікі, возера Доўжа).

Афармленне: кніжная выстава, сінія стужкі для ўдзельнікаў веласпрынта.

План мерапрыемства:

1. Прыпынак першы: бібліятэка. Уладзімір Дубоўка – наш славуты зямляк.
2. Прыпынак другі: стаў на рацэ Мядзелка.
3. Прыпынак трэці: капліца.
4. Прыпынак чацвёрты: былая сядзіба Друцкіх-Любецкіх.
5. Прыпынак пяты: раздарожжа.
6. Прыпынак шосты: царква.
7. Прыпынак сёмы: вёска Агароднікі.
8. Прыпынак восьмы: памятны камень У. Дубоўкі каля вёскі Агароднікі.
9. Прыпынак дзевяты: возера Доўжа.

Прыпынак першы: бібліятэка.

Сёлета спаўняецца 120 гадоў з дня нараджэння нашага славутага земляка Уладзіміра Мікалаевіча Дубоўкі. А нарадзіўся ён у вёсцы Агароднікі цяперашняга Пастаўскага раёна ў сялянскай сям’і. Ягоны бацька падаўся ў рабочыя. Працаваў у Манькавічах на бровары, дзе пакалечыў руку: машына адарвала ўсе пальцы. Пасля гэтага змяніў некалькі прафесій: быў прадаўцом у краме, хадзіў тры зімы ў школу, займаўся самаадукацыяй, ведаў нямецкую, яўрэйскую, польскую і беларускую мовы.

Маці будучага паэта родам з Язоў, што ля Доўжы. “Маці мая была непісьменнай, - пісаў У. Дубоўка, - але мела ясны прыродны розум, любіла беларускую мову, якой навучыла мяне”.

Маленства будучага паэта прайшло ў Агародніках і каля Доўжы, на радзіме маці. У шэсць гадоў, “каб не дурэў”, бацькі аддалі Уладзіміра ў Манькавіцкую пачатковую школу. У 1912-1914 гг. паэт вучыўся ў Мядзельскім двухкласным вучылішчы. Першая сусветная вайна прымусіла бацькоў з’ехаць з Агароднікаў, бо лінія фронту праходзіла ледзь не праз вёску. У 1914 годзе Уладзімір Дубоўка паступае ў Нова-Вілейскую настаўніцкую семінарыю, а ў 1918-м – у Маскоўскі ўніверсітэт на гісторыка-філалагічны факультэт, які праз два месяцы вучобы мусіў пакінуць, бо паехаў настаўнічаць у губерню, каб пракарміць сям’ю.

На розных пасадах даводзілася працаваць У. Дубоўку ў 20-ых – 30-ых гадах. Служыў у Чырвонай Арміі, займаў пасаду адказнага сакратара пастпрэдства БССР пры ўрадзе СССР, быў лектарам Камуністычнага ўніверсітэта народаў Захаду, вучыўся ў Вышэйшым літаратура-мастацкім інстытуце імя В. Брусава. Тады ж праявіў сябе як здольны паэт. Адна за другой выходзяць з друку яго кніжкі: “Строма”, “Там, дзе кіпарысы”, “Трысцё”, “Крэда”, “Наля”. Літаратурныя крытыкі імя Дубоўкі пачынаюць ставіць поруч з імёнамі Я. Коласа і Я. Купалы.

Але ў 1930 годзе паэт быў беспадстаўна абвінавачаны ў нацдэмаўшчыне. Арыштаваны і высланы на пяць гадоў у Яранск, а ў 1937 годзе асудзілі на дзесяць гадоў пазбаўлення волі. Рэабілітаваны толькі ў 1957 годзе. Гэты перыяд жыцця пісьменніка раней або замоўчваюся, або апісваюцца наступным

чынам: “Ад 1930 да 1958 г. працаваў на вялікіх пабудовах Далёкага Усходу, Краснаярскага краю”.

І толькі пасля рэабілітацыі Уладзімір Дубоўка зноў вярнуўся ў Маскву і ўключыўся ў літаратурнае жыццё. Займаўся перакладамі, пісаў шмат твораў для дзяцей. За зборнік вершаў “Палеская рапсодыя” атрымаў літаратурную прэмію імя Я. Купалы.

Ёсць у пісьменніка вельмі цікавая кніга “Пялёсткі”, якая складаецца з аўтабіяграфічных апавяданняў-успамінаў. Менавіта па гэтай кнізе мы з вамі здзейснім наш веласпрынт. Наведаем тых мясціны, пра якія піша Дубоўка, паслухаем апавяданні пра сяброў, родных, аднавяскоўцаў, што жылі, радаваліся і сумавалі разам з маленькім Валодзем.

Прыпынак другі: стаў на рацэ Мядзелка.

У маляўнічым месцы на рацэ Мядзелка да параўнальна нядаўняга часу стаяў млын. Дакладна вызначыцца з часам яго пабудовы пакуль што немагчыма, але, верагодна, пачатак будаўніцтва прыходзіцца на канец 18 ст. І гэта было ўлюбёнае месца збору хлапчукоў як у 18 ст., так і ў пачатку 20-га ст., калі нарадзіўся Дубоўка. Як успамінаў Уладзімір Мікалаевіч, яго ледзь не напаткаў лёс прарока Маісея: “У Бібліі напісана, што за даўно мінулым часам малое дзіця паклалі ў кошык і пусцілі на ваду. Калі яго адтуль дасталі добрыя людзі, дык назвалі Маісеем, што на старажытнаўрэйскай мове азначае “выцягнуты з вады”. Так ледзь не адбылося і з самім Дубоўкам: пяцёра хлапчукоў (будучыя сябры паэта), несучы за сабой начоўкі, уваліліся ў бацькоўскую хату Уладзіміра і з дзелавым выглядам хацелі перакласці немаўля з калыскі ў начоўкі, аднесці да млына і ўтапіць, каб не плакаў. Толькі дзякуючы маці, якая была ў хаце, іх план праваліўся.

У міжваенны час, пры Польшчы, на млыне быў устаноўлены генератар, які працаваў на энергіі падаючай вады. Выпрацаваны ток ішоў на асвятленне млына і палаца.

У Другую сусветную вайну млын быў пашкоджаны і некаторы час не працаваў. Нанова яго запусцілі ў пачатку 50-х гадоў, і ён дзейнічаў да канца 80-х, праўда, збожжа малолі ўжо з дапамогай электрычнасці.

У першай палове 90-х млын пачалі патроху разбіраць мясцовыя жыхары і дачнікі, а падчас моцнай буры будынак паваліўся.

Зараз на ягоным месцы толькі кустоўе ды быллё.

Прыпынак трэці: капліца.

За ставам, на высокім узгорку, знаходзіцца капліца-пахавальня княжацкага роду Друцкіх-Любецкіх. Яна выканана ў стылі позняга класіцызму і ўтварае з сядзібай, што знаходзілася на супрацьлеглым беразе Мядзелкі, цэльны сядзібна-паркавы ансамбль.

Паводле некаторых звестак, капліца была пабудавана ў другой палове 19ст. і ў ёй пахавана Элеанора Друцкая-Любецкая. Пасля смерці князя Уладзіміра Друцкага-Любецкага ягонае цела таксама спачатку знаходзілася тут, але пазней было перавезена ў капліцу каля возера Варанец.

Капліца пабудавана з бутавлага камення, мае два паверхі: верняя зала выкарыстоўвалася для малення і службы, пад ёй быў склеп з нішамі-пахаваннямі. Адно пахаванне ў склепе датуецца 1870 годам.

Раней у капліцы штогод ладзілася свята “Божае цела”, на якое з’езджаліся ксяндзы і католікі з наваколя. Зараз жа яна знаходзіцца ў вельмі занябальным стане: склеп з пахаваннямі разбураны, тынкоўка абвалілася, дах таксама абваліўся.

У 90-х гадах была спроба адбудоваць капліцу, нават пастаўлены рыштаванні, але справа далей не пайшла. Так і стаіць зараз гэты невялічкі храм як у клетцы, з усіх бакоў абкружаны рыштаваннямі з пачарнелых і падгніўшых дошак. А лес усё шчыльней бярэ капліцу ў палон.

Побач з капліцай, з яе паўднёвага боку, знаходзіліся нямецкія пахаванні Першай сусветнай вайны. Зараз яны ледзь вызначаюцца пад покрывам моху і лісця.

Прыпынак чацвёрты: былая сядзіба Друцкіх-Любецкіх.

Як ужо прыгадвалася, на супрацьлеглым беразе ад капліцы знаходзіўся сядзібны дом Друцкіх-Любецкіх, пабудаваны ў другой палове 18ст. Ён уяўляў сабой аднапавярховы будынак з мураваным чатырохкалонным порцікам з мезанінам і балконам па цэнтры. Менавіта праз гэты балкон У. Дубоўка з сябрукамі лазілі ў бібліятэку князя. А адбылося гэта так: “Даведаліся мы ад княгінінага кухара Караля, што ў палацы ёсць пакой-кабінет нябожчыка-князя, а ў ім сцены застаўлены вялізнымі шафамі, а ў іх кнігі. Паслухаўшы такія апавяданні, мы не маглі ні спаць, ні есці, так нам хацелася пабываць у той цудоўнай бібліятэцы.

Пакрысе мы склалі план свайго паходу. Падабраўшыся да самага палаца, мы пазалазілі на балкон-тэрасу, фактычна на другі паверх. З гэтай тэрасы мы трапілі адразу ў вялікую залу, у хараство, не бачанае намі. З залы ў бібліятэку. І, о Божухна! Праўду, шчырую праўду казаў нам сівы Кароль! Шафы, шафы, шафы і ўсе ад столі да падлогі напоўненыя кнігамі. І мы ўсе кінуліся да кніг. Бралі адну, гарталі, разглядалі малюнкi, на якіх былі ніколі не бачаныя намі краявіды. А я ўзяў самую тоўстую і цяжкую кнігу, што не змог яе трымаць. Доўга не думаючы, паклаў яе на стол, сам падагнаў князёўскае крэсла, сеў у яго і пачаў лёгка і свабодна гартаць старонкі. У гэты момант глухая пакаёўка, пані Марцэля, нечакана зайшла ў кабiнет. Як яна апавядала пасля: “Сядзіць у крэсле нябожчык-князь і чытае кнігу”. Пакаёўка крыкнула немым голасам і самлела. У палацы пачаўся стук-грукат. Гэта – ішла дапамога. Мы выскачылі ў калідор, у самым канцы якога была жалезная вінтавая лесвіца, яна вяла на гарышча. Там мы і праседзілі да самага цямна. Тады толькі павылазілі са свайго сховішча, на пальчыках зноў прайшлі калідорам праз залу, саскочылі з балкона на зямлю і ўздыхнулі з палёгкай”.

Сядзібны дом быў спалены падчас Другой сусветнай вайны і потым разабраны да падмурка.

Сярод гаспадарчых пабудоў манументальнасцю архітэктурны вылучаўся вырашаны ў стылі ампір мураваны свіран – прамавугольны, на высокім цокалі цагляны будынак, накрыты гонтавым дахам. Уваходы ў свіран былі аформлены галерэяй на дзесяці калонах. На сённяшні дзень захаваўся толькі цокаль пабудовы.

Прыпынак пяты: раздарожжа.

Каля рэшткаў свірана вуліца расшчапляецца на тры дарогі: левая спускаецца ўніз, вядзе ў лес да старых могілак і потым далей каля Гарэлага балота – на Агароднікі; цэнтральная падымаецца на ўзгорак да месца, дзе быў сядзібны дом; правая, нібыта праз тунэль, што ўтвараюць над ёй старыя ліпы і зараснікі бэзу, выводзіць да плаціны. Калі ідзеш па гэтам прыродным тунэлі, прыгадваюцца словы У. Дубоўкі:

Залатая асенняя раніца!

Хараством ты на свеце адна.

Сонца ў пушчы глыбокай купаецца

ніяк не дастане да дна...

Мітусіцца лісцё па аселицы,
Як дзвіна матылькаў-мітульгі.
І узвее яна, і пасцеліцца,
Распаветрыцца на берагі.

А яны, берагі беражыстыя,
Не стрымаюць асенні напеў.
І ліецца, віецца сукрысты ён,
І разгортваецца каля дрэў.

Як успамінае У. Дубоўка ў апавяданні “Канец свету”, у пачатку 20-га ст. на Беларусі ў вёсках было мала школ, не было зусім бібліятэк, не было радыё, тэлебачання. Людзі даведваліся пра апошнія навіны і пра тое, дзе што на свеце дзеецца, ад розных падарожных людзей. Часам, гэта былі самыя звычайныя ашуканцы. Прыблізна ў 1906 годзе такія падарожныя людзі, як згаварыўшыся, на пытанне: “Што чуваць?” – адказвалі адно: “Дужа кепска чуваць. Будзе скоро канец свету. Будзе анёл Боскі па небе лётаць, трубіць у трубу, выклікаць на страшны суд усіх жывых і нябожчыкаў. Паадкрываюцца магілы, усе жывыя і ўмерлыя стануць перад тым судом”. Нястрымная людская фантазія дадала новыя падрабязнасці гэтых падзей.

Здарылася так, што – тады самалётаў яшчэ не было – з Ковенскай крэпасці вайскоўцы запусцілі паветраны шар, аэрастат. Паветраная плынь панесла гэты шар на поўдзень ад Коўна. Несла, гнала яго і падагнала да нашых Агароднікаў. Тым часам у тым шары нешта сапсавалася, і з яго пачаў выходзіць газ. Заўважыўшы гэта, аэранаўты вырашылі, што ім трэба апусціцца на зямлю, каб ратаваць жыццё. Агароднікі ім зверху спадабаліся. Вайскоўцы выкінулі з каша канец каната і пачалі трубіць у трубу, каб звярнуць увагу людзей на канат, каб людзі прыцягнулі шар да зямлі.

Але людзі страшэнна напалохаліся. Пачуўшы трубныя гукі, узгадаўшы апавяданні розных бадзяг-вандраўнікоў, яны падумалі, што сапраўды пачаўся канец свету, што гэта “анёл Боскі” лётае над імі і заклікае на страшны суд.

Ніхто да таго каната блізка не падышоў, усе кінуліся ў хаты, пабралі абразы, павыносілі на вуліцу, уклечылі і пачалі маліцца. Жуда была страшная. Тым часам паветраны шар адагнала ад нашай вёскі пад Манькавічы.

Пакруціўшыся, шар зачাপіўся за верхавіну дрэва і павольна апусціўся. Павылазіўшы, аэранаўты забралі свае прылады, трубу і прыйшлі пехатой у Агароднікі. Тады ўбачылі, што тут робіцца. Тут адзін “анёл Боскі” пачаў лаяцца, ды так, як да таго ў нас ніхто ніколі на лаяўся. Пры тым ён усё пытаўся:

- Чаму вы за канат не цягнулі?

Тады толькі ўсе зразумелі, што гэта ніякія не анёлы, калі так добра ўмеюць сварыцца.

Прыпынак шосты: царква.

У пачатку вёскі, за могілкамі, патанаючы ў зеляніне высокіх дрэў, стаіць праваслаўны храм Успення Прасвятой Багародзіцы. Унушальная агароджа, вымураваная вялізнымі валунамі, і каваныя вароты, якія адчыняюцца толькі ў святы на службу, надаюць храму, змураванаму ў асноўным з валуноў, важкі і сур’ёзны выгляд. Царква пачала будавацца ў 1855 годзе як уніяцкая пры фундацыі князя Друцкага-Любецкага, але асвечаны храм быў як праваслаўны.

Мяняліся часы і ўлады, а царква заставалася. Праўда, у лістападзе 1943 года будынак быў спалены. Але вяскаўцы змаглі вынесці з храма ўсё каштоўнае: царкоўныя кнігі, абразы. А ў пасляваенны час ніхто не спяшаўся аднаўляць разбураную царкву. Яна стаяла закінутая да 1950 года, пасля чаго будынак быў часткова адрамантаваны мясцовым калгасам для сваіх патрэб. З асінавай драўніны была зроблена страха, аконныя праёмы закладзены бяруннемі. Будынак выкарыстоўваўся для захоўвання збожжа, некаторы час у ім гадавалі трусю. З 1969 года будынак царквы быў закінуты: дах абваліўся, засталіся толькі сцены.

У 1950 годзе па прапанове айца Іаана было вырашана пабудаваць малітоўны дом. На сродкі вернікаў дом быў пабудаваны. Будынак меў падабенства са звычайнай жылой хатай на два канцы: у адной палове ладзіліся службы, а ў другой жыў святар, айцец Георгій Сакалоў. Паступова рэлігійнае жыццё наладзілася, дзейнасць Манькавіцкага прыходу ўвайшла ў нармальную каляіну. Аднак, у 1965 годзе па рашэнні мясцовых уладаў малітоўны дом быў зачынены, а маёмасць перададзена ў Пастаўскі Свята-Мікалаеўскі храм. Будынак малітоўнага дома перадалі Манькавіцкай васьмігадовай школе. У 1989 годзе па

ініцыятыве айца Мікалая Каляды, які служыў у Пастаўскім храме, пры матэрыяльнай падтрымцы калгаса “Сцяг Перамогі” і вернікаў былога Манькавіцкага прыходу, пачалося аднаўленне царквы. Асвячэнне адноўленага храма адбылося 29 жніўня 1991 года ў яго 120-гадовы юбілей.

Акрамя згаданай царквы, у Манькавічах раней існавала яшчэ некалькі храмаў: за сорак метраў ад царквы знаходзілася яшчэ адна драўляная царква “Всех скорбящих радости”, а таксама на каталіцкіх могілках - царква імя Косьмы і Даміана, паробленая з касцёла ў 1865 годзе.

Прыпынак сёмы. Вёска Агароднікі

Як ужо прыгадвалася раней, беларуская вёска пачатку 20ст. была малапісьменная, а што ўжо казаць пра вёску пачатку 19ст. Менавіта ў гэты час жыў прадзед Дубоўкі Якуб і сын Якуба (дзед Дубоўкі – Тодар). А вось Тодар мог у арыгінале чытаць Гарацыя, Вергілія, Авідзія і Апулея. А здарылася гэта так. Адночы жнівеньскім адвячоркам прадзед У. Дубоўкі Якуб сядзеў на лавачцы каля сваёй хаты ў сваёй роднай вёсцы Агароднікі. Ён чакаў, калі сын Тодар прапаліць лазню. Раптам на вуліцы з’явіўся незнаёмы чалавек. Прыгледзеўшыся добра, Якуб прызнаў у ім пана Юстына Паліводу, аднаго з самых багатых абшарнікаў нашае акругі. Аказалася, што вяльможны пан ушчэнт прайграўся, разарыўся, былыя дружбакі яго прагналі, і цяпер ён ідзе куды вочы глядзяць. Добры Якуб угаварыў пана прыпыніцца і пажыць у яго. І, каб аддзячыць селяніну за яго дабрыву і спагаду, пан Юстын стаў вучыць Тодара латыні. Тодар вывучыў яе так, што і сваім аднавяскоўцам ён час ад часу ператлумачваў цэлыя раздзелы твораў. Асабліва падабаліся вяскоўцам Вергіліевы “Георгікі”. Пакуль быў жывы пан Юстын, ён удзельнічаў у тых чытаннях, а калі памёр, пахавалі яго на каталіцкіх могілках. На крыж, апрача Езуса, прыбілі дзве дошчачкі, маляваныя пад выгляд кнігі. На адной напісалі “vergilius”, а на другой “ovidius”.

Прыпынак восьмы: памятны камень Ул. Дубоўкі каля вёскі Агароднікі.

Сёння, 15 ліпеня, спаўняецца 120 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Дубоўкі, нашага славутага земляка, паэта, дзіцячага

пісьменніка. На пмятным камені мы чытаем радкі са знакамітага верша Дубоўкі:

О Беларусь, мая шыпшына,
Зялёны ліст, чырвоны цвет!

У ветры дзікім не загінеш,
Чарнобылем не зарасцеш.

Пялёсткамі тваімі стану,
На дзіды сэрца накалю.

Тваім вачый – пад колер сталі-
Праменне яснае люблю.

Гэты верш у 20-я гады быў візітнай карткай Уладзіміра Дубоўкі і, як сапраўдны паэт, ён быў прарокам. Радкі з верша:

“Чарнобылем не зарасцеш” – гэта напамін нам, яго нашчадкам.

На той час не было атамнай станцыі, якая прынесла столькі гора беларусам, але Дубоўка жаха пра другі чарнобыль. Чарнобыль бяспамяцтва, абьякавасці і занядбаня сваёй мовы, радзімы, гісторыі. Ён перасцерагае нас, каб нашыя душы не зараслі гэтым пустазеллем, і мы, яго землякі і нашчадкі, павінны спраўдзіць веру паэта ў нас.

У. Дубоўка

Прыпынак дзявяты: возера Доўжа.

Хоць Уладзімір Дубоўка амаль усё жыццё пражыў за межамі Беларусі, ён не забыў ні мовы беларускай, ні сваёй малой радзімы, Пастаўшчыны, і прысвяціў ёй лепшыя радкі вершаў:

А колькі б дзе ні вандраваў,
Хоць добра ўсюды і прыгожа,
Мяне цягнула да Пастаў,
Хацелася пабыць ля Доўжа.

У Айчыне многа гарадоў,
І вёсак – незлічоны шэраг.

А ўсё ж адсюль я ў свет пайшоў,

І тут ён, гэты самы бераг.

З успамінаў Дубоўкі: “Мне даводзілася аднаму леты са два пасвіць каровы на “Пасеках” каля возера Доўжа. Паша была добрая. Вось я сядзеў ды слухаў. Слухаў музыку азёрных хваль, шум бору, птушыныя спевы. Ды і птушкі былі некаторыя зусім як з-пад экватара, напрыклад, сіваваронка. Калі яна раскрывала сваё крылле ў палёце, здавалася, што ляціць нейкая казачная птушка: усе колеры вясёлкі зіхацелі ў яе падкрыллі. Пра што я

не перадумаў тады! Сапраўды, і да зорак лётаў, і на хмарах
ездзіў, і на дне азёрным бываў... Харакство беларускай прыроды,
нашых краявідаў, каляровая непаўторнасць – усё гэта ізноў-такі,
на ўсё жыццё засталася ў сэрцы”.

Давайце і мы зараз на беразе Доўжы паслухаем сэрцам
прыроду, як гэта рабіў Дубоўка, і хто ведае, магчыма ў вашых
натхнёных душах народзяцца вершы, поўныя замілавання і
любаві да сваёй радзімы, да Беларусі...

Ля Мядзела ёсць возера адно.

Над ім дубы шумяць, гамоняць сосны.

У ім, як у празрыстай кроплі роснай,

для воч ніколі не закрыта дно:

Заўсёды чыстае і светлае яно.

Каля яго спыняюцца і вёсны
здзіўлёныя, у захапленні млосным,
а кветы – завіваюцца ў вянок.

Пра возера я ўспамінаю гэта,

Чытаючы любімага паэта:

ад сэрца шчэрага глыбокі твор.

Я думаю, ты неаднойчы бачыў

Лясное гэна возера, земляча:

Ты ж пахадзіў нямала ля азёр.

Дзіцячая бібліятэка
імя У.Дубоўкі

Г. Паставы

Спіс выкарыстанай літаратуры:

1. Дубоўка, У. О Беларусь, мая шыршына...: выбранае / Уладзімір Дубоўка. – Мінск : Мастацкая літаратура, 2002. – 318 с.
2. Уладзімір Мікалаевіч Дубоўка – паэт-зямляк : [тэматычная папка] / [Раённая дзіцячая бібліятэка імя У. Дубоўкі]. – Паставы, 2006-2020.
3. Дубоўка, У. Пялёсткі : апавяданні-ўспаміны / У. Дубоўка. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1973. – 168 с.
4. “О Беларусь, мая шыршына...”: на радзіме Уладзіміра Дубоўкі / складальнікі : І. М. Заяц, І. М. Пракаповіч. – Мінск : Тонпik, 2007. – 128 с.
5. Пракаповіч, І. Манькавічы : гісторыка-геаграфічны нарыс / І. Пракаповіч, А. Вансовіч, І. Заяц. – Паставы : Сумежжа, 2004. – 60 с.

